

PS om AS

Jørgen H. Gelting

Økonomisk Institut, Aarhus Universitet

SUMMARY: *Supplementing Niels Banke's paper on Adam Smith's Wealth of Nations (this journal, 1976, pp. 5-25) a brief account is provided of Smith's theory of employment, the influence of which on subsequent developments in economic theory and policies was probably more persistent and certainly more pernicious than that of any other part of Smith's work.*

Ligesom en række i udenlandske tidsskrifter i anledning af 200-året for *Wealth of Nations'* udgivelse fremkomne artikler lader Niels Banke's afhandling om »Gamle og nye vurderinger af Adam Smith's *Wealth of Nations*« (Banke 1976) en vigtig bestanddel af den Smith'ske lærebygning uomtalt, nemlig beskæftigelsesteorien. Dette er så meget mere påfaldende, som denne snarest har haft mere vedholdende indflydelse på den senere både teoretiske og økonomisk-politiske udvikling end nogen anden bestanddel af *Wealth of Nations*.

I en nøddeskal var Smith's teori¹ følgende:

Teorien omhandlede alene beskæftigelsen af såkaldte produktive arbejdere, der underholdes ud af capital – til forskel fra revenue, der efterspørger uproductive, tjenesteydende arbejdere – og som ved bearbejdelse af råmaterialer frembringer materielle goder, der kan sælges med opnåelse af profit. Kapitalen opfattede Smith som limitational produktionsfaktor: En vis kapital kunne beskæftige et bestemt antal arbejdere og ikke flere. At antallet af faktisk beskæftigede på den anden side ikke ville være mindre end kapitalens beskæftigelseskapacitet, kom Smith let til. I slutningen af 2. bogs 1. kapitel opregnede Smith de forskellige hovedgrupper af kapitalanvendelser og skrev derefter: »A man must be perfectly crazy who, where there is tolerable security, does not employ all the stock he commands, whether it be his own or borrowed of other people, in some one or other of those three ways«.

---

1. En mere udførlig fremstilling giver Gelting (1944). Om Smith udviklede sin beskæftigelsesteori selvstændigt eller overtog den fra fysiokratiske forfattere, er uvist. Man kan i Turgot's *Reflexions* fra 1770 finde formuleringer, med hvilke afsnit i *Wealth of Nations* udviser lighed. Jfr. også Robert V. Eagly (1974, kap. 2 og 3).

PS om AS

Jørgen H. Gelting

Økonomisk Institut, Aarhus Universitet

SUMMARY: *Supplementing Niels Banke's paper on Adam Smith's Wealth of Nations (this journal, 1976, pp. 5-25) a brief account is provided of Smith's theory of employment, the influence of which on subsequent developments in economic theory and policies was probably more persistent and certainly more pernicious than that of any other part of Smith's work.*

Ligesom en række i udenlandske tidsskrifter i anledning af 200-året for *Wealth of Nations'* udgivelse fremkomne artikler lader Niels Banke's afhandling om »Gamle og nye vurderinger af Adam Smith's *Wealth of Nations*« (Banke 1976) en vigtig bestanddel af den Smith'ske lærebygning uomtalt, nemlig beskæftigelsesteorien. Dette er så meget mere påfaldende, som denne snarest har haft mere vedholdende indflydelse på den senere både teoretiske og økonomisk-politiske udvikling end nogen anden bestanddel af *Wealth of Nations*.

I en nøddeskal var Smith's teori¹ følgende:

Teorien omhandlede alene beskæftigelsen af såkaldte produktive arbejdere, der underholdes ud af capital – til forskel fra revenue, der efterspørger uproductive, tjenesteydende arbejdere – og som ved bearbejdelse af råmaterialer frembringer materielle goder, der kan sælges med opnåelse af profit. Kapitalen opfattede Smith som limitational produktionsfaktor: En vis kapital kunne beskæftige et bestemt antal arbejdere og ikke flere. At antallet af faktisk beskæftigede på den anden side ikke ville være mindre end kapitalens beskæftigelseskapacitet, kom Smith let til. I slutningen af 2. bogs 1. kapitel opregnede Smith de forskellige hovedgrupper af kapitalanvendelser og skrev derefter: »A man must be perfectly crazy who, where there is tolerable security, does not employ all the stock he commands, whether it be his own or borrowed of other people, in some one or other of those three ways«.

---

1. En mere udførlig fremstilling giver Gelting (1944). Om Smith udviklede sin beskæftigelsesteori selvstændigt eller overtog den fra fysiokratiske forfattere, er uvist. Man kan i Turgot's *Reflexions* fra 1770 finde formuleringer, med hvilke afsnit i *Wealth of Nations* udviser lighed. Jfr. også Robert V. Eagly (1974, kap. 2 og 3).

Denne teori indebar to økonomisk-politisk meget vigtige konsekvenser:

For det første at beskæftigelsen af produktive arbejdere kun kunne øges ved en forøgelse af den samlede kapitalmængde, og at dette – da den samlede kapitalmængde til enhver tid var fuldt udnyttet – kun kunne ske ved opsparring, d.v.s. reduktion af forbruget, således at en større del af kapitalen og den produktive arbejdskraft kunne frigøres til frembringelse af kapitalgenstande, d.v.s. producerede produktionsmidler.

For det andet at beskæftigelsen af produktive arbejdere ikke kunne øges ved forøgelse af den samlede efterspørgsel, eftersom denne beskæftigelse var begrænset ved den tilstedeværende, allerede fuldt udnyttede kapitalmængde. Det var denne mod common sense anstødende opfattelse, som næsten trekvart århundrede senere fandt udtryk i John Stuarts Mill's sætning »Demand for commodities is not demand for labour« (*Principles* book I, ch. v, § 9).

Næppe nogen økonom ville i dag bestride, at Smith's beskæftigelsesteori byggede på urealistiske forudsætninger: Realkapitalen er ikke en limitational produktionsfaktor, idet faktorkombinationen kan varieres inden for vide grænser; og realkapitalens kapacitetsudnyttelse er underkastet store variationer, og der forefindes normalt en betydelig reserve af ikke-udnyttet kapacitet.

At det forholdt sig således kan heller ikke på klassikernes tid have været vanskeligt at konstatere. Så meget vanskeligere er det at forstå, at Smith's beskæftigelsesteori og i særdeleshed dens konklusioner vedrørende den økonomiske politiks muligheder kunne udøve en dominerende indflydelse på den økonomiske tænkning i mere end halvandet århundrede – i særdeleshed efter at substitutionsprincippet havde fået en fremtrædende plads i analysen af efterspørgslen efter produktionsfaktorer. Endnu i mellemkrigsperioden prægede teorien den fremherskende opfattelse og med velkendte, fatale konsekvenser for den økonomiske politik og dermed også for den politiske udvikling². Først efter fremkomsten i 1936 af J. M. Keynes' *General Theory of Employment, Interest, and Money* vinder den sunde fornuft en klar, men måske ikke varig, sejr over den klassiske dogmatik.

Der er imidlertid tegn på, at nogle af klassikerne nagedes af tvivl om deres anskuelsers korrekthed. Herom vidner flere sø- og bortforklaringer i det kapitel – Fundamental propositions respecting capital – i Stuart Mill's *Principles*,

2. Hertil bidrog tiltroen til den såkaldte Say's markedsløve, hvorom diskussionen – desværre – ikke vil tage ende. Her skal som bidrag til fortolkningen blot erindres om den fodnote i *Traité*, kap. 15, hvor Say indrømmer den mulige forekomst af en gnier, der hoarder penge, men bagatelliserer dette med henvisning til, at hans arvinger nok skal vide at formøble dem.

hvortil foran henvistes. Her skal til belysning blot fremdrages et eksempel af anden art. Det vil erindres, hvorledes John Stuart Mill's opdragelse varetoges af hans fader James Mill. Omkring 1819 – John Stuart var da 13 år – begyndte undervisningen i den økonomiske videnskab, idet James Mill på spadsereture holdt en slags forelæsninger for John Stuart, som derpå måtte nedskrive det hørte og skrive det om, indtil faderen fandt gengivelsen tilfredsstillende klar og nøjagtig. Disse notater dannede i øvrigt derefter grundlaget for James Mill's *Elements of Political Economy*. Efter denne indføring lod James Mill sønnen studere penge teorien ved læsning af Ricardo's og Adam Smith's skrifter, som han derefter refererede for og diskuterede med faderen. Herom skrev Stuart Mill i sine erindringer: »Det må indrømmes, at en sådan Undervisningsmetode var udmærket skikket til at danne Tænkere, men rigtig nok kun, når den blev ledet af en Tænker, der var lige så skarpsindig og livlig som min Fader. Vejen var tornefuld endog for ham, og jeg er vis på, at den også var det for mig, skjønt Sagen interesserede mig i høj Grad. Det hændte sig ofte, at mine Fejltagelser i Tilfælde, hvor man ikke kunne vente andet, gjorde ham hidsig endog i langt højere Grad, end der var Grund til; men i det hele taget var hans Metode rigtig, og den havde også Held med sig.«

Hvorfor blev James Mill hidsig »endog i langt højere grad, end der var grund til«? Sandsynligvis fordi John Stuart, hvis forstand da endnu ikke har været helt formørket af den klassiske dogmatik, udfra en common sense opfattelse har fremsat anskuelser og stillet spørgsmål, som James Mill har haft store vanskeligheder ved at svare på, og som har truet med at vække hans egen slumrende skepsis over for den etablerede lærebygning³.

Litteratur

- BANKE NIELS. 1976. Gamle og Nye Vurderinger af Adam Smith's Wealth of Nations. *Nationaløkonomisk Tidsskrift* 114: 5-25.
- EAGLY, ROBERT V. 1974. *The Structure of Classical Economic Theory*.
- GELTING, J. H. 1944. Klassikernes Beskæftigelsesteori. *Nationaløkonomisk Tidsskrift* 82: 17-27.

---

3. At James Mill ofte kan have været i vanskeligheder, forstår man let efter læsning af f. eks. hans polemik mod Hume i kap. 3, afsnit 12, af hans *Elements of Political Economy*.

hvortil foran henvistes. Her skal til belysning blot fremdrages et eksempel af anden art. Det vil erindres, hvorledes John Stuart Mill's opdragelse varetoges af hans fader James Mill. Omkring 1819 – John Stuart var da 13 år – begyndte undervisningen i den økonomiske videnskab, idet James Mill på spadsereture holdt en slags forelæsninger for John Stuart, som derpå måtte nedskrive det hørte og skrive det om, indtil faderen fandt gengivelsen tilfredsstillende klar og nøjagtig. Disse notater dannede i øvrigt derefter grundlaget for James Mill's *Elements of Political Economy*. Efter denne indføring lod James Mill sønnen studere penge teorien ved læsning af Ricardo's og Adam Smith's skrifter, som han derefter refererede for og diskuterede med faderen. Herom skrev Stuart Mill i sine erindringer: »Det må indrømmes, at en sådan Undervisningsmetode var udmærket skikket til at danne Tænkere, men rigtig nok kun, når den blev ledet af en Tænkere, der var lige så skarpsindig og livlig som min Fader. Vejen var tornefuld endog for ham, og jeg er vis på, at den også var det for mig, skjønt Sagen interesserede mig i høj Grad. Det hændte sig ofte, at mine Fejltagelser i Tilfælde, hvor man ikke kunne vente andet, gjorde ham hidsig endog i langt højere Grad, end der var Grund til; men i det hele taget var hans Metode rigtig, og den havde også Held med sig.«

Hvorfor blev James Mill hidsig »endog i langt højere grad, end der var grund til«? Sandsynligvis fordi John Stuart, hvis forstand da endnu ikke har været helt formørket af den klassiske dogmatik, udfra en common sense opfattelse har fremsat anskuelser og stillet spørgsmål, som James Mill har haft store vanskeligheder ved at svare på, og som har truet med at vække hans egen slumrende skepsis over for den etablerede lærebygning³.

Litteratur

- BANKE NIELS. 1976. Gamle og Nye Vurderinger af Adam Smith's *Wealth of Nations*. *Nationaløkonomisk Tidsskrift* 114: 5-25.
- EAGLY, ROBERT V. 1974. *The Structure of Classical Economic Theory*.
- GELTING, J. H. 1944. Klassikernes Beskæftigelsesteori. *Nationaløkonomisk Tidsskrift* 82: 17-27.

---

3. At James Mill ofte kan have været i vanskeligheder, forstår man let efter læsning af f. eks. hans polemik mod Hume i kap. 3, afsnit 12, af hans *Elements of Political Economy*.